

ному навчанні значно меншою мірою. Реалізація сходження від абстрактного до конкретного при навчанні потребує розвитку понять на основі їхнього узагальнення і збагачення їхнім теоретичним змістом.

Література

1. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования / В.В. Давыдов. – М. : Педагогика, 1986. – 240 с.
2. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения / В.В. Давыдов. – М. : ИНТОР, 1996. – 544 с.
3. Громов М.Д. Развитие мышления младшего школьника // Психология младшего школьника / [под ред. Е.И. Игнатъева]. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1960.
4. Усова А.В. Формирование у школьников научных понятий в процессе обучения / А.В. Усова. – М. : Педагогика, 1986. – 176 с.
5. Подольский А.И. Модель педагогической системы развивающего обучения. (На содержании курса физики 7-го класса) / А.И. Подольский. – Магнитогорск : Изд-во МГПИ, 1997. – 237 с.
6. Рахимов А.З. Психодидактика / А.З. Рахимов. – Уфа : Творчество, 1996. – 191 с.
7. Ильенков Э.В. Диалектика абстрактного и конкретного в “Капитале” Маркса / Э.В. Ильенков. – М. : Изд-во АПН СССР, 1960. – 285 с.
8. Ильенков Э.В. Философия и культура / Э.В. Ильенков. – М. : Политиздат, 1991. – 464 с.
9. Маркс К. Соч. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. – Т. 46. – Ч. I.

МУСХАРІНА Ю.Ю.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ДО ОЗДОРОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ

Стан здоров'я дітей і підлітків є однією з важливих медико-соціальних проблем, оскільки від нього залежить майбутнє держави, її трудовий та інтелектуальний потенціал. Сучасний стан здоров'я населення України, особливо підростаючого покоління, є національним лихом, проблемою, що вимагає вжиття нагальних та ефективних заходів для виходу із ситуації, що склалася [13].

За даними досліджень науковців останніх років, у школярів з 1-го до 9-го класу частота зниження гостроти зору зростає у 1,5 раза, частота порушень постави – у 1,5 раза, поширення хвороб органів травлення – у 1,4 раза, хвороб ендокринної системи – у 2,6 раза [3; 10]. Сьогодні зростання поширеності захворювань (загальна захворюваність) за багатьма класами хвороб, зокрема, за первинною захворюваністю на новоутворення та хвороби нервової системи збільшується за рік приблизно на 4%, на хвороби крові – 1,5%, частота травм і отруєнь зростає на 3% [12]. Після Чорнобильської трагедії загальний стан здоров'я дітей та підлітків погіршився, під загрозою перебуває майбутнє генофонду нації. Ось чому сьогодні здорова дитина стає багатством не лише батьків, а й держави [5]. Тому питання здоров'я дитячого населення набуло апогею актуальності.

На сьогодні вже ні в кого не виникає сумнівів, що тільки фізичний розвиток та освіта разом з упорядкованим широкомасштабним функціонуванням системи охорони здоров'я та застосуванням комплексних підходів можуть покращити здоров'я людини.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз причин погіршення стану здоров'я сучасних школярів та обґрунтувати комплексний підхід до оздоровлення підростаючого покоління.

Спеціалісти виділяють різні чинники незадовільного стану здоров'я сучасних школярів, серед них: генетичні, екологічні, спосіб життя, брак знань про здоровий спосіб життя, санітарно-гігієнічне невігластво, відсутність навичок формування, підтримання та покращення здоров'я. Однією з причин такого стану справ є відсутність у школі ефективної моделі виховання свідомого та дбайливого ставлення до власного здоров'я. Сьогодні у школі не здобувають, не зміцнюють здоров'я, а, навпаки, втрачають його. Збільшення обсягу навчального матеріалу та комп'ютеризація навчального процесу посилює вплив гіподинамічного фактора на здоров'я школярів, збільшується дефіцит їх рухової активності, що спричиняє напруження або зрив адаптаційних процесів організму. Та все ж таки вирішальна роль у формуванні здорового способу життя належить батькам і школі. Безперечно, більшість батьків хочуть бачити свою дитину високоосвіченою і розумною, забуваючи при цьому про її здоров'я. Іноді батьки не хочуть помічати, що їхні діти, маючи несформований організм, працюють по 12–14 годин на добу: навчання в школі, подовжені години, гуртки, секції, готування уроків, комп'ютер, телевізор та пасивний відпочинок.

Як відзначають дослідники, опитування 282 батьків школярів (93 чоловіки, 189 жінок) свідчить, що самостійні заняття фізичними вправами використовують у повсякденному житті тільки 10,8% батьків і 9,0% матерів. Тільки 10–12% українців починають свій день із ранкової зарядки [2; 6]. Для порівняння: у США аматорів ранкової гімнастики налічується 78%, у Японії – 75%, у Німеччині – 68% [7]. Досвід показує, що діти набагато швидше, ніж батьки, усвідомлюють необхідність берегти своє здоров'я за умови, якщо поруч є дорослі, які:

- розуміють, що таке здоров'я та важливість його збереження;
- самі на власному прикладі демонструють здоровий спосіб життя;
- уміють допомогти дитині берегти своє здоров'я.

Саме такими повинні стати батьки та вчителі.

На жаль, батьки недостатньо знають про стан здоров'я своїх дітей. І навіть тоді, коли знають, не завжди інформують про це школу для вжиття певних заходів з боку представників освіти. З іншого боку, школа – єдина структура, яка охоплює всіх дітей і здатна системно й послідовно формувати мотивацію щодо здорового способу життя.

Україні важливо так сформувати спосіб життя школярів, щоб у них була постійна потреба у збереженні власного здоров'я й підтримці високої працездатності.

тності. Величезну роль у збереженні й зміцненні здоров'я, оптимального тону організму відіграє раціональна рухова діяльність [1]. Тому для дітей і підлітків так важливі заняття фізичною культурою з метою навчання їх правильного формування рухових умінь і навичок, освоєння основних принципів удосконалення фізичних якостей і виховання потреби їхньої реалізації не тільки на уроках з фізичної культури, але й у домашніх умовах, у повсякденному житті [4; 10]. Для досягнення цієї мети уроки фізичної культури повинні не тільки навчати дітей певних вправ, техніки спортивних рухів, вони повинні бути спрямовані на поліпшення функціонального стану, фізичної підготовленості учнів, мати оздоровчий характер. Збільшити рухову активність школярів можна, змінивши технологію фізичного виховання.

Лише з 2009/10 навчального року на уроках фізкультури запроваджуються варіативні модулі відповідно до особливостей учнів та їх інтересів. З Листа Міністерства освіти і науки "Про впровадження нової навчальної програми з фізичної культури" від 17.08.2009 р. № 1/9-546 [8] можна дізнатися, що вперше, враховуючи досвід провідних європейських країн у галузі фізичного виховання, не декларативно, а реально передбачається планування змісту навчального матеріалу щодо фізичного виховання відповідно до віково-статевих особливостей учнів та їх інтересів шляхом запровадження варіативних модулів.

Зміни, що відбуваються сьогодні в системі освіти, дають можливість педагогові знаходити свій шлях, модифікуючи як класичні, так і новітні методики залежно від конкретних умов.

Складною ділянкою діяльності фахівців фізичної культури є робота з ослабленими та хворими дітьми. Школярам, що перенесли певні захворювання або часто й довгостроково хворіють, життєво необхідна рухова активність, а їх найчастіше просто звільняють від занять фізичною культурою. Такі діти, що належать за медичними показниками до спеціальної медичної групи (СМГ), повинні займатися за спеціальними програмами, методиками, що враховують стан здоров'я, рівень фізичної підготовленості, функціонального стану організму, специфіку захворювань, медико-педагогічні протипоказання та рекомендації щодо змісту занять. Правильно організовані систематичні заняття фізичними вправами є найважливішим способом зміцнення здоров'я ослаблених дітей [9]. Багато вчителів загальноосвітніх установ, не володіючи достатньою мірою необхідним рівнем знань, потрібних для розуміння сутності патологічних процесів, що відбуваються в організмі при різних захворюваннях, виявляють професійно необґрунтовану пасивність та інертність у цій важливій роботі, неохоче й з обережністю займаються з учнями, віднесеними за станом здоров'я до СМГ. Це істотно позначається на рівні здоров'я ослаблених школярів [6]. Тому змін потребує підготовка майбутніх учителів фізичної культури та організація підвищення кваліфікації вже працюючих фахівців.

Дуже важливим є питання про стан здоров'я вчителів взагалі й учителів фізичної культури зокрема. Чи може педагог бути прикладом для своїх вихованців у питаннях формування та зміцнення здоров'я? Намагаючись установити взаємозв'язок між ставленням учителя до свого здоров'я, його потребою в додержанні здорового способу життя та реалізацією відповідного виховного впливу на своїх учнів, на практиці ми спостерігаємо, як самі вчителі відкрито говорять про те, що вони не можуть бути прикладом для своїх вихованців. Чим нижчий рівень грамотності педагога в питаннях збереження й зміцнення здоров'я, тим менш ефективним є їх педагогічний вплив на учнів.

У минулі навчальні роки в Україні зафіксовано випадки смерті дітей, пов'язані із заняттями фізичною культурою в навчальних закладах. Трагічні події стали поштовхом до перегляду чинного законодавчого поля у сфері фізичної культури в навчальних закладах. Міністерством охорони здоров'я спільно з Міністерством освіти і науки розроблено наказ "Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах" від 20.07.2009 р. № 518/674, зареєстрований у Мін'юсті від 17.08 2009 р. за № 772/16788 [11]. Цим наказом визначено Положення про медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, а також розроблено Інструкцію про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури. Проте, аналізуючи стан здоров'я дітей і іноді безвідповідальне ставлення лікарів до визначення його об'єктивного рівня, відсутність у багатьох школах медичних працівників, а також реалії навчально-виховного процесу з фізичного виховання, стає очевидним, що система медико-педагогічного контролю та регулярних медичних оглядів школярів потребує радикального вдосконалення.

Ще однією причиною неефективної організації фізкультурно-оздоровчої роботи серед учнів загальноосвітнього навчального закладу є незадовільний стан спортивної матеріально-технічної бази. Майже кожна десята школа в Україні не має спортивного залу, а 40% діючих спортивних залів не відповідають сучасним вимогам. Отже, лише близько половини школярів мають можливість повноцінно займатися фізичною культурою [10].

Для оптимізації та комплексного підходу до організації наукових досліджень та їх практичного використання в такому важливому напрямі, як формування, збереження та зміцнення здоров'я дітей, важливу відіграють:

- 1) вивчення стану здоров'я дітей з урахуванням їх індивідуальних вікових особливостей на всіх етапах розвитку та вплив на дитячий організм різних факторів мікро- та макросоціуму, екології тощо;

- 2) доведення до усвідомлення батьків, що здоров'я дитини, в першу чергу, залежить від способу життя всієї родини, де виховується дитина, а фізична культура посідає почесне місце в житті щасливої, здорової, повноцінної особистості;

3) необхідність переосмислення мети та підходів до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах; важливість переходу від догматичного навчання до сприяння саморозвитку творчої особистості, яка розуміє основи здоров'язбережної освіти, має спрямованість на зміцнення особистісного здоров'я, сформоване відповідальне ставлення до нього, знає й використовує в педагогічній діяльності оптимальні шляхи, засоби та методи формування й зміцнення здоров'я школярів;

4) забезпечення якісного медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів на уроках з фізичної культури;

5) створення спортивної матеріально-технічної бази для можливості виконувати фізкультурно-оздоровчі заходи спеціалістами з фізичної культури і спорту.

Висновки. Аналізуючи дослідження науковців та нормативно-правові документи щодо регламентації фізкультурно-оздоровчої діяльності школярів, цілком очевидно, що вкрай необхідно створити ефективну систему профілактичних, організаційних заходів, спрямованих на поліпшення та збереження здоров'я дітей, забезпечити застосування комплексного підходу до оздоровлення підростаючого покоління.

Література

1. Бутырская И.Б. Физическое воспитание как элемент укрепления здоровья школьников, обучающихся в условиях повышенной умственной нагрузки / И.Б. Бутырская // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи. – Дрогобич : КОЛО, 2005. – С. 327–334.
2. Горашук В.П. Теоретичні підходи до формування культури здоров'я школярів / В.П. Горашук // Основи здоров'я і фізична культура. – 2005. – № 5. – С. 10–13.
3. Дністрян С. Здорова дитина – майбутнє України / С. Дністрян // СЕС: профілактична медицина. – 2010. – № 1. – С. 26–27.
4. Дубогай О.Д. Навчання в русі: Здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі / О.Д. Дубогай. – К. : Шкільний світ, 2005. – 112 с.
5. Зубалій М. Здоров'я дітей – у небезпеці / М. Зубалій, О. Леонов, Н. Василюшина // Фізичне виховання в школі. – 2006. – № 4. – С. 6–9.
6. Іванова Л.І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л.І. Іванова. – К., 2007. – 376 с.
7. Куц О.С. Фізкультурно-оздоровча робота з молоддю за кордоном / О.С. Куц. – Вінниця : Континент-ПРИМ, 1995. – 147 с.
8. Лист Міністерства освіти і науки від 17.08.2009 р. № 1/9-546 “Про впровадження нової навчальної програми з фізичної культури” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS10884.html.
9. Лукьянова Е.М. Медицинские и педагогические аспекты проблемы сохранения здоровья детей / Е.М. Лукьянова // Междунар. мед. журнал. – 2003. – Т. 9. – № 3. – С. 6–9.
10. Маркова Н. Чи ефективна фізкультура без спортобладнання і майданчиків? / Н. Маркова // СЕС: профілактична медицина. – 2010. – № 1. – С. 34–35.

11. Наказ “Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах” від 20.07.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: /http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20090720_518_.html.

12. Сапуга І. Здоров’я дитячого населення – проблема державної безпеки / І. Сапуга // СЕС: профілактична медицина. – 2010. – № 1. – С. 14–15.

13. Субота Н.П. Технології оздоровлення : навч.-метод. посіб. / Н.П. Субота. – Х. : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2010. – 124 с.

ТКАЧЕНКО І.В

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ

Зацікавлення проблемою соціального виховання школярів у найрізноманітніших його аспектах у наш час навряд чи можна назвати випадковим. Від того, як відбуватиметься реалізація змісту соціального виховання, багато в чому залежить успішність педагогічної роботи з майбутніми поколіннями й, в остаточному підсумку, моральна чистота й стабільність суспільних відносин. Не слід забувати й про те, що соціально-виховна діяльність сьогодні все частіше розглядається як сукупність найрізноманітніших форм, засобів і методів виховного впливу на дітей, а також організація їх взаємодії, які, з одного боку, впливають на функціонування суспільних механізмів, а з іншого – залежать від стану суспільства у той чи інший історичний період.

Протягом останніх років питання соціального виховання школярів, технологій соціально-педагогічної роботи з ними все частіше порушуються в науковій і навчально-методичній літературі. Сьогодні вже існує низка книг, присвячених основним проблемам соціальної педагогіки (О. Безпалько [1], Т. Василькова [4], Г. Вороніна [5], М. Галагузова [14], А. Капська [13], А. Мудрик [10], А. Мустаєва [11], Л. Немець [12] та ін.), а також наявні численні наукові публікації в періодиці, у яких розглядається та або інша проблема цього спектру (О. Бовть [2], О. Богдановська [3], А. Вигорбіна [6], А. Малько [8] та ін.).

Зокрема, актуальними в нашому контексті є різновекторні напрацювання А. Мудрика. Ключем до розуміння безлічі проблем для автора є трактування процесу виховання в цілому й соціальної педагогіки зокрема як “мистецтва передбачити неминуче й зменшувати ефект того, що трапилось”. Соціальне виховання дослідник трактує як “виховання, що здійснюється суспільством і державою у створених для цього організаціях” [10, с. 6].

Л. Немець у початково-методичній праці “Соціальна педагогіка з основами педагогічної майстерності” [12] розглядає соціальне виховання як одне з важливих соціально-педагогічних питань, аналізує види й специфіку соціально-педагогічної роботи зі школярами, а О. Безпалько трактує соціальне виховання як створення умов і заходів, спрямованих на оволодіння й засвоєння підростаючим поколінням загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з